

1260-61/1844-45 Temettuat Kayıtları Işığında Ankara Eyaleti Kalecik Kazası Ahmedadil Köyünün Sosyal Ve Ekonomik Yapısı¹

Hasan Furkan Canöz²

DOI: 10.5281/zenodo.14589131

Öz

Bu çalışmada, H. 1260-1261/M. 1844-1845 yılında Ankara Eyaleti'nin Kalecik kasabasına bağlı olan Ahmedadil köyünün sosyal ve ekonomik durumu, T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi'nde kayıtlı bulunan 16287 numaralı temettuat defterindeki kayıtlar ışığında ortaya konulmaya çalışılmıştır. Köye ait temettuat defterdeki kayıtlardan anlaşıldığı kadarıyla, toplam 36 haneye ve ortalama 180 kişilik bir nüfusa sahip olan Ahmedadil köyünde yaşayan hane reislerinin temel geçim kaynağı tarım, hayvancılık ve ticarete dayanmaktadır. Üzerinde çalıştığımız dönemde Ahmedadil köyünde yetiştirilen başlıca tarım ürünleri buğday, arpa, burçak, çavdar, nohut ve pirinç olup ayrıca bahçecilik faaliyetinde de bulunmaktadır. Hayvancılık alanında da küçükbaş, büyükbaş ve yük-binek hayvanlarının yetiştirildiği anlaşılmaktadır. Köydeki meslek gruplarına bakıldığında ise hane sahiplerinin büyük bir kısmının ziraatçı (çiftçi) olduğu kayıtlara yansımıştır. Söz konusu mesleklerin yanı sıra geçimlerini amelelik, hizmetkârlık, çobanlık ve imamlık ile temin edenler de bulunmaktadır. Çalışmamıza kaynaklık eden temettuat defterindeki kayıtlardan, köyün demografik yapısı, köydeki hane reislerinin kullandıkları isim ve lakaplar ile köydeki hane sahiplerinin tarım, hayvancılık ve meslek gelirlerine de ulaşmak mümkün olmuştur. Ayrıca köydeki ekili-dikili arazilerin miktarı ile hane sahiplerinin devlete ödemekle mükellef oldukları vergi türleri de ortaya çıkarılarak ahalinin vergi yükleri de tespit olunmuştur. Çalışmamızın sonunda ise köydeki hane sahiplerinin yıllık toplam temettuat gelirleri hane bazında detaylı şekilde verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ankara, Kalecik Kazası, Ahmedadil Köyü, Temettuat Vergisi, Temettuat Defteri.

¹ Bu makale, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı'nda hazırlanmakta olan "H. 1261 Tarihli Temettuat Defterlerine Göre Ankara'nın Kalecik Kazası'nın Bazı Köylerinin Sosyal ve Ekonomik Durumu" adlı Yüksek Lisans tezinden türetilmiştir.

² Yüksek Lisans Öğrencisi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, ORCID: 0000-0002-2145-4840, e-posta: hasanfurkancanoz@gmail.com

In the Light of 1260-61/1844-45 Dividend Records Social and Economic Structure of Ahmedadil Village in Kalecik Kaza of Ankara Province

Abstract

In this study, the social and economic situation of the village of Ahmedadil, which was connected to the town of Kalecik in Ankara Province in the year 1260-1261 / 1844-1845 AH, has been tried to be revealed in the light of the records in the dividend book numbered 16287 registered in the Ottoman Archive of the Presidency of the Republic of Turkey, Directorate of State Archives. As it is understood from the records in the temettuat book of the village, the main source of livelihood of the heads of households living in Ahmedadil village, which has a total of 36 households and an average population of 180 people, is based on agriculture, animal husbandry and trade. The main agricultural products cultivated in Ahmedadil village during the period we are studying are wheat, barley, vetch, rye, chickpea and rice, and horticulture is also practised. In the field of animal husbandry, it is understood that small cattle, cattle and beasts of burden were raised. When we look at the occupational groups in the village, it is reflected in the records that most of the households were agriculturalists (farmers). In addition to these professions, there were also those who earned their living as labourers, servants, shepherds and imams. The demographic structure of the village, the names and nicknames used by the heads of households in the village, and the agricultural, livestock and occupational incomes of the household owners in the village were also available from the records in the temettuat book, which is the source of our study. In addition, the amount of cultivated and cultivated lands in the village and the types of taxes that households were obliged to pay to the state were also revealed and the tax burden of the inhabitants was also determined. At the end of our study, the total annual dividend income of the households in the village is given in detail on a household basis.

Keywords: Ankara, Kalecik Town, Ahmedadil Village, Temettuat Tax, Temettuat Registration.

Giriş

Tarihteki her devlet harcamalar yapmak ve bu harcamaları finanse edecek kaynakları temin etmek zorunda kalmıştır. Bu bağlamda Osmanlı Devleti de sahip olduğu kaynakları öğrenmek amacıyla sayımlar yapmıştır. Aslında devlet, sayım (tahrir) geleneğinin olduğu ülkelerde yayılmıştı. Nitekim Sasanî, Roma, Bizans, Emevî, Abbasî, Selçuklu ve Memlûk devletleri nüfus ve vergi sayımları yapıyorlar, böylece ülkelerinin maddî kaynaklarını tespit ediyorlardı. Bu sayımlar içerisinde en önemli kaynak gurubunu ise vergiler oluşturmaktaydı. Osmanlılarda vergi düzeninin devletin kuruluşundan başlayıp 1839 yılında Tanzimat'ın ilan edilmesine kadar devam eden bir geçmişi vardır. Bu konuda pek çok Türk ve İslam devletleri ile Hristiyan ülkelerinin vergi usulleri Osmanlı vergi sistemine etki yaptığı gibi yeni halk kitlelerini hâkimiyeti altına alması ve birbirinden farklı coğrafi bölgeleri ele geçirmesi de sisteme yeni yeni değişme ve ilaveler yapılmasını zorunlu kılmıştır (Öner: 2005, s. 128).

Ancak bazı dönemlerde merkezî devletin gücünün zayıflaması, fetihlerin durmasına neden olmuş, böylece vergi gelirlerinde önemli ölçüde azalmalar meydana gelmiştir. Önceleri kendi kendine yeten ve dinamik bir yapıya sahip olan Osmanlı kamu gelirleri düzeni, bunun doğal neticesi olarak zamanla tersine işleyen bir sistem haline gelmiştir. Tüm bunların neticesinde Osmanlı Devleti'nde Tanzimat'la birlikte yeni bir vergi düzeni arayışı başlamıştır

(Kızılkıran: 2008, s. 58-59). Nitekim Tanzimat'ın ilanından sonra devlet bütün alanlarda reform girişiminde bulunmaya başlamıştır. Ancak bu süreçte en önemli dönüşüm şüphesiz ki devletin malî politikalarında olmuştur. Devletin malî politikalarındaki değişimden kastedilen ise devlete ait gelirlerin kontrol altına alınması, vergi hususunda ahali arasındaki dengesizliğin ve haksızlığın önlenmesi, vergi verecek kişilerin tespit olunması ve bunlar üzerindeki ağır vergi yükünün hafifletilmesidir (Bizbirlik-Atar: 2009, s. 38). Bu amaçla Tanzimat'ın ilanından sonra önceleri farklı isimlerle alınan vergilerin yerine tek bir vergi ihdas edilmesi ve hane sahiplerinin gelirlerini tespit etmek amacıyla temettü sayımları yapılması planlanmıştır. Zira Tanzimat öncesinde “tekâlif-i şer’iyye” adı altında ve çok çeşitli oranlarda alınan vergiler, öşür, ağnam resmi ve cizye hariç tamamı yürürlükten kaldırılmıştır. Benzer şekilde “tekâlif-i örfiye” ismiyle pek çok çeşidi ve tahsil şekli olan çeşitli vergiler de birleştirilerek bir bütün halinde “virgü” adı altında tek bir defterde toplanmıştır (Güran: 1989, s. 13).

Yeni bir vergi düzenine gidilmesi beraberinde vergi kaynaklarının yeniden düzenlenmesini de gündeme getirmiş ve Tanzimat'ın uygulandığı bölgelerde yeni sayımlar yapılmıştır. Adına “Emlak ve Arazi ve Hayvanat ve Temettuat” sayımları denilen sayımlar sonucu yaklaşık yirmi bin civarında bir defter serileri oluşmuştur. 9 katalog halinde Osmanlı arşivinde araştırmacıların hizmetine sunulan defter sayısı ise 17.747’dir. Buna Maliyeden Müdevver ve Kâmil Kepeci Tasnifi’nde yer alan temettuat defterlerini eklediğimizde bu sayı daha da artmaktadır (Öztürk: 2003, s. 287). Bu defterlerin büyük bir kısmı 1261 (1845) tarihinde yapılan sayımlara aittir. Çok az bir kısmı ise 1258 (1840) yılında yapılan ilk sayımlara ait defterlerdir. Temettuat defterleri, XIX. yüzyıl Osmanlı Devleti’nin sosyo-ekonomik tarihi hakkında son derece kıymetli bilgiler ihtiva etmektedir. Öyle ki XV ve XVI. yüzyıllar için tahrir defterlerinden elde edilen bilgilerden çok daha fazlasını bu defterlerde bulmak mümkündür. Hemen aynı tarihlerde ülke genelinde nüfus sayımları da yapıldığından nüfusun tespiti açısından nüfus defterleri kadar mühim olmasalar da içerikleri itibariyle bu defterler, çok daha ayrıntılı bilgi ihtiva ettiklerinden daha mükemmel sonuçlar elde edilebilmektedir (Kütükoğulu: 1995, s. 395-396). Bu bağlamda merkezî otorite 12 Ocak 1840 (19 Zilkade 1255) tarihinde Muhassıllara bir talimatname göndermiş, tüm Osmanlı coğrafyasında ahalinin ismi, şöhreti, arazileri, hayvanları, tüccar ve esnafın da yıllık gelirleri gibi bilgilerinin kaydedildiği defterler tutulmasını emretmiştir (Demirkol: 2014, s. 141).

Arapça bir kelime olan temettü’ sözlükte “kâr etmek, fayda görmek” (Kestelli, 2004, s. 492), temettüat ise; “kârlar, kazançlar” anlamına gelmektedir (Devellioğlu, 1996, s. 1073). Temettuat vergisi ise herkesin kazancıyla mütenasip olarak devlete ödemekle yükümlü olduğu, tüccar ve esnafın senelik temettuat miktarı tahmin ve takdir olunarak binde ya da yüzde hesabıyla vaz olunan vergidir (Sayın, 1999, s. 441). Tanzimat Döneminde, önceleri farklı isimler altında alınan örfi vergilerin yerine tek vergi olarak konulan temettüat vergisi ise, esnaf, tacir, köylü ve şehirli hane sahiplerinin yıllık kazançları üzerinden alınan bir vergi türüdür (Pakalın: 1993, s. 453). Temettüat sayımlarına göre düzenlenen bu yeni vergi sisteminin en önemli özelliği, vergi yükümlülüğünün hane sahibi yani kişi bazında değerlendirilmesidir. Bu amaçla temettuat defterlerinde, vergi yükümlüsünün ismi, vergiye esas olan gelir kaynağı, kaynağın senelik geliri ve bu gelir nispetinde tahakkuk eden vergi ve öşür miktarı kaydedilmiştir. Bu şekilde beyana dayanmayan ve sayımlara göre alınan bir gelir vergisi sistemine geçilmiştir. Tanzimat ile başlayan, ödeme gücüne yönelen vergileme ilkesi yapılan yeni düzenlemelerle daha da geliştirilmiştir (Yükçü-Fidancı-Soysal: 2014, s. 174).

Çalışmamızda, H. 1260-61/ M. 1844-45 yıllarında Ankara Eyaleti'nin Kalecik kazasına günümüzde ise Ankara'nın ilçesi konumunda bulunan Akyurt'a bağlı bir köy olan Ahmedadil'in 19. yüzyılın ortalarındaki sosyo-ekonomik yapısı detaylı bir şekilde ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışmamızda kullandığımız ana kaynağımız ise, T.C Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi Maliye Varidat Klemi içerisinde yer alan 16287 numaralı temettuat defteri (BOA, ML.VRD.TMT.D, 16287, s. 1-17) olmuştur. Defter numaralı 17 sayfa ve 18x44 ebadında olup ciltsiz ve ebrusuzdur. Çalışmamıza konu olan Ahmedadil köyünde toplam 36 hanenin kayıtlı olduğu bu defterde hane sahiplerine ait bilgiler ikinci sayfadan itibaren başlamaktadır. Defterde başta "hane" ve "hane numarası"na yer verilmiş hemen altına da rakamlar yazılmıştır.

1. DEMOGRAFİK VE SOSYAL YAPI

1.1.Nüfus

16287 numaralı temettuat defterindeki kayıtlardan öğrendiğimiz kadarıyla "hane x 5 + mücerred"³ şeklinde formülüze ettiğimiz hesaba göre Ahmedadil köyünün 36 haneye karşılık olarak tahminî 180 kişilik bir nüfusa sahip olduğu anlaşılmaktadır (BOA, ML.VRD.TMT.D, 16287, s. 2-9).

Tablo 1: 1260-1261 / 1844-1845 Yıllarında Köyün Tahmini Nüfusu

Yıl	Vergi Hanesi	Tahmini Nüfus
1260-61/1844-45	36	180

1.2. Şahıs İsimleri ve Kullanılan Lakaplar

Ahmedadil karyesine ait 16287 numaralı defterde vergi yükümlüsü olan hane sahiplerinin isim isim kayıtlı olduğu görülmektedir. Söz konusu kayıtlar köyde yaşayan hane sahiplerinin aile adlarının ve akrabalarının tespit edilmesine olanak sağlamaktadır. Nitekim köyde yaşayan aileler birbirinden farklı ve diğerlerinden ayırt edilebilmesine imkân verecek isimlere sahiptirler. Temettuat defterleri yalnız aile isimlerinin değil aynı zamanda yerleşim birimindeki kişi isimleri ve lakaplarının tespit edilmesi açısından da çok önemli bir bilgi kaynağıdır (Kütükoğlu, 1995, s. 399-401). Öyle ki, Ahmedadil karyesine ait 16287 numaralı temettuat defterinde hane sahiplerinin isimlerinin babalarının isimleri ve lakaplarıyla birlikte kaydedilmiştir. Köye ait temettuat defterindeki kayıtlardan bu bilgilere de ulaşmak mümkün olmuştur.

Tablo 2: Hane Sahiplerinin Kullandıkları Şahıs İsimleri

İsim	Sayı	Yüzde (%)
Ahmed	2	5,55
Ali	5	13,88
Dede	1	2,77
Halil	1	2,77
Hasan	3	8,33
Hüseyin	3	8,33
İbiş	1	2,77

³ Bu hesap, Ömer Lütfi Barkan'ın kendi ifadesiyle ilmî usullerle bulunmuş bir rakam olmasa da onun Osmanlı coğrafyasındaki yerleşim birimlerinde bulunan genel nüfusu ortaya çıkarmak için kullandığı "hane x5" formülünden yola çıkarak yapılmıştır. Bkz. (Barkan, 1953, s. 12).

İbrahim	1	2,77
Kerim	1	2,77
Mehmed	3	8,33
Memiş	1	2,77
Musa	2	5,55
Mustafa	4	11,11
Osman	1	2,77
Ömer	2	5,55
Salih	1	2,77
Seyyid Ali	1	2,77
Seyyid Mehmed	1	2,77
Süleyman	1	2,77
Veli	1	2,77
Toplam	36	100

Tablo 2’deki kayıtlarda da görüldüğü üzere Ahmedadil köyündeki vergi yükümlüsü hane sahiplerinin tamamı erkektir. Köydeki isimler tek tek değerlendirildiğinde çoğunlukla Arapça kökenli isimler olduğu dikkati çekmektedir. Tablodaki kayıtlara bakıldığında Ahmedadil köyünde yaşayan hane sahipleri arasında en çok kullanılan Ali, Mustafa, Hasan, Hüseyin ve Mehmed isimleri olmuştur. Bunları Ahmed, Musa ve Ömer isimleri takip etmektedir. Tablodaki dikkat çeken isimler arasında İbiş, Dede ve Memiş bulunmaktadır. Öyle ki bu isimler Ahmedadil köyünün de bulunduğu İç Anadolu Bölgesi’nde ender rastlanan türden isimlerdir.

Ahmedadil köyüne ait 16287 numaralı temettuat defterinde hane sahiplerinin isimlerinin yanı sıra bu kişilerin toplum içerisinde tanınmalarını ve benzer isimlerden ayırt edilmelerini sağlayan sıfat ve lakaplarına yer verildiği görülmektedir.

Tablo 3: Hane Sahiplerinin Kullandıkları Lakaplar

Halil Çelebi oğlu Ali	Köse Kadı oğlu Mehmed Kethüdâ
Aydınlı oğlu Hüseyin	Aydınlı Seyyid Mehmed
Aydınlı oğlu Memiş	Köse Kadı oğlu Ali
İmam Halil Efendi	Köse oğlu Ali
Kilisli oğlu Ali	Aydınlı oğlu Musa
Köse Kadı oğlu Osman	Ali Çelebi oğlu Mehmed
Kara Hasan oğlu Hüseyin	Ahmed Çelebi oğlu Ahmed
Emir oğlu Kerim	Aydınlı oğlu Hasan

Tablo 3’te de görüldüğü üzere Ahmedadil köyünde hane sahiplerinin bir kısmının aile ve sülale isimlerinin bazıları “seyyid ve efendi” gibi dinî özellikler taşıyan lakaplarla birlikte kullanılmıştır. Ayrıca kişilerin fiziksel özelliklerini yansıtan “köse ve kara”, mesleklerini belirten “imam, kadı ve emir” ve geldikleri bölgelerin ismini taşıyan “Aydınlı ve Kilisli” gibi lakapların da kullanıldığı anlaşılmaktadır.

1.3. Ahmedadil Karyesindeki Meslekî Örgütlenme

Temettuat defterlerinin toplumsal tarihimiz açısından en önemli özelliklerinden birisi de vergi yükümlüsü hane sahiplerinin mesleklerinin detaylı şekilde kayıt altına alınmasıdır. 1261/1845 tarihli ve 16287 numaralı Ahmedadil köyüne ait temettuat defterinde imam, muhtar gibi görevlilerin yanı sıra hane numarası üzerine “ziraatçı”, “amele idüğü”, “hizmetkâr idüğü”, “çoban idüğü” vs. gibi hane sahiplerinin meşgul oldukları meslekleri yazılmıştır.

36 haneden oluşan Ahmedadil köyünde ikamet etmekte olan hane sahiplerinden 11'i ziraatçı (çiftçi) dir. Geriye kalan 25 haneden 6'sı amele, (BOA, ML.VRD.TMT.D, 16287, s. 4-9), 4'ü hizmetkâr (BOA, ML.VRD.TMT.D, 16287, s. 4; 6; 8), 2'si çoban (BOA, ML.VRD.TMT.D, 16287, s. 5-6) ve 1'i de köyün imamlığını (BOA, ML.VRD.TMT.D, 16287, s. 4) yapmaktadır. 12 hane sahibinin ise defterde kayıtlı olmadığı için mesleği belli değildir. Bunlardan 2 hane sahibi vefat ettikleri için meslekleri deftere kaydedilmemiştir. Nitekim köyde 10 numaralı hanede kayıtlı olan Aydınlı oğlu Memiş hakkında “57 senesi fevt olub emlâk ve eşyasını beytü'l verese taksim olduğu” kaydı düşülmüşken (BOA, ML.VRD.TMT.D, 16287, s. 4), 25 numaralı hanede kayıtlı olan İbiş oğlu Dede hakkında ise “56 senesi vefât bilâ veled-i zekûr ve emlâk ve eşyası yerine taksim olduğu” kaydı düşülmüştür (BOA, ML.VRD.TMT.D, 16287, s. 7)

6 hane sahibinin ise ziraat yapacak kadar tarlasının olmadığı, fakir, hasta ve ihtiyar olmasından dolayı da iş yapamaz durumda olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim köyün 15 numaralı hanesinde ikamet eden Kilisli oğlu Ali, 16 numaralı hanede ikamet eden Hızır oğlu İbrahim, 22 numaralı hanede ikamet eden Aydınlı oğlu Musa, 23 numaralı hanede ikamet eden Köse Kadı oğlu Osman, 28 numaralı hanede ikamet eden Kerim oğlu Salih ve 29 numaralı hanede ikamet eden Kara Hasan oğlu Hüseyin hakkında “emlâk arazi ve sâiresi olmadığından başka ihtiyar ve alîl olarak ticâretten hâlî olduğundan şunun bunun i'ânesiyle geçinmekte olduğu” kaydı düşülmüştür (BOA, ML.VRD.TMT.D, 16287, s. 5-7).

3 hane sahibi de Ahmedadil köyünden başka bir yerleşim birimine göç ettiği için bu kişilerin de meslek bilgisine yer verilmemiştir. Nitekim 30 numaralı hanede oturan Musa oğlu Mustafa hakkında “An asl Tokat kazasından olub akdemce vergi tahassusunda bu tarafta iskân etmiş ise de 61 senesi hânesiyle vatan-ı asliyesi olan kazaya gittiği” şeklinde bir kayıt yer alırken (BOA, ML.VRD.TMT.D, 16287, s. 8). 31 numaralı hanede oturan Mehmed oğlu Mustafa hakkında ise “Bu tarafta hânesinden başka emlaki olmayub 61 senesi Kastamonu'da olmak mülâsebesiyle hânesiyle terk-i vatan ederek Sungur cânibine gitmiş olduğu” bilgisine yer verilmiştir (BOA, ML.VRD.TMT.D, 16287, s. 8). 35 numaralı hanede oturan Emir oğlu Kerim hakkında da “merkûmun emlâk ve sâiresi olmadığından başka Çubukâbâd kazasına tehhülen gitmiş olduğu” kaydı düşülmüştür (BOA, ML.VRD.TMT.D, 16287, s. 9).

1 hane sahibi ise askerlik vazifesini yerine getirdiği için meslek bilgisi kaydedilmemiştir. Öyle ki 34 numaralı hanede ikamet eden Emin oğlu Veli hakkında “merkûmun emlâk ve sâiresi olmayub 56 senesinden beri asâkir-i tavattun-ı hazret-i şahâneye gitmiş olduğu” kaydı yer almaktadır (BOA, ML.VRD.TMT.D, 16287, s. 8).

2. EKONOMİK YAPI

2.1. Hayvancılık Faaliyetleri ve Hayvanların Dağılımı

16287 numaralı temetteuat defterindeki kayıtlara göre, 1844-1845 yıllarında Ahmedadil köyünde ikamet etmekte olan hane sahiplerinin ana geçim kaynağının tarım, hayvancılık ve ticaret olduğu anlaşılmaktadır. Köy halkının et ve süt ürünleri ihtiyaçlarını sağlamak için inek, koyun, kuzu ve keçi, yük-binek hayvanı ihtiyaçlarını karşılamak için merkeb (eşek) ve kısarak, tarım arazilerini işlemek için de öküz kullandıkları görülmektedir. Yine defterdeki kayıtlardan öğrendiğimiz kadarıyla Ahmedadil köyünde toplam 225 hayvan olup bu hayvanların büyük çoğunluğunu küçükbaş hayvanlar oluşturmaktadır. Buna göre köydeki toplam 225 hayvandan 148 adedi küçükbaş, 52 adedi büyükbaş ve 25 adedi de yük-binek hayvanıdır. Küçükbaş hayvan türleri arasında ganem, sağmal ganem, tiftik keçi, kuzu ve oğlak, büyükbaş hayvan türünde ise sağmal inek, camuş, camuş ineği, öküz, camuş öküzü, koşu öküzü, karasığır öküzü ve düğe

bulunmaktadır. Taşımacılıkta ve diğer işlerde yük-binek hayvanı olarak ise merkeb (eşek) ve kısarak kullanılmaktadır.

Tablo 4: Hane Sahiplerinin Yetiştirmiş Oldukları Hayvan Türleri

Hayvan Türü	Sayı (Re's)	Hayvan Sahibi Hane
Küçükbaş	148	6
Büyükbaş	52	14
Yük ve Binek	25	21
Toplam	225	

2.1.1. Küçükbaş Hayvancılık

Ahmedadil köyünde yetiştirilen hayvanlar arasında hane sahiplerinin yetiştirdikleri en fazla hayvan türü olarak birinci sırada 148 baş (re's) ile küçükbaş hayvanlar gelmektedir. Köye ait temettuat defterindeki kayıtlara göre söz konusu 148 hayvanı köydeki 6 hane sahibi elinde bulundurmaktadır.

Tablo 5: Hane Sahiplerine Ait Küçükbaş Hayvan Türleri

Hayvan Türü	Sayı (Re's)	Hayvan Sahibi Hane
Ganem	15	2
Sağmal ganem	24	3
Tiftik keçi	48	6
Kuzu	26	4
Oğlak	35	5
Toplam	148	

2.1.2. Büyükbaş Hayvancılık

Defterdeki kayıtlardan Ahmedadil karyesinde kayıtlı olan toplam 36 hanenin 14'ünde öküz türünde büyükbaş hayvanın beslendiği anlaşılmaktadır. Geriye kalan 22 haneden öküz sahibi olmayanların ya zirai faaliyette bulunacak tarım arazileri bulunmamakta ya bu hane reisleri fakirlik, hastalık, yaşlılık ve göç gibi nedenlerden ötürü tarımsal faaliyet gerçekleştirememekte ya da geçimlerini başka bir meslekle sağlamaktadırlar.

Ahmedadil köyünde öküz dışında sağmal inek, camuş, camuş ineği, öküz, camuş öküzü, koşu öküzü, karasığır öküzü ve düğe gibi büyükbaş hayvanların da yetiştirildiği görülmektedir. Defterdeki kayıtlardan Ahmedadil'de 14 hanenin toplam 52 baş (re's) büyükbaş hayvana sahip olduğu geriye kalan 22 hane sahibinin ise büyükbaş hayvanı olmadığı anlaşılmaktadır.

Tablo 6: Hane Sahiplerine Ait Büyükbaş Hayvan Türleri

Büyükbaş Hayvan Türü	Sayı (Re's)	Hayvan Sahibi Hane
Sağmal inek	17	14
Camuş	5	3
Camuş ineği	6	5
Öküz	4	2
Camuş öküzü	2	1
Koşu öküzü	2	1
Karasığır öküzü	14	7

Düğe	2	1
Toplam	52	

2.1.3. Yük ve Binek Hayvanları

Ahmedadil köyüne ait 16287 numaralı temettuat defterindeki kayıtlardan köyde toplam 25 adet yük-binek hayvanı olduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu hayvanlardan 21 adedi merkeb, 4 adedi ise kısraaktır. Kayıtlara göre köyde ikamet eden toplam 36 hane sahibinden en az 19'unun bu türden hayvanlara sahiptir.

Tablo 7: Hane Sahiplerine Ait Yük ve Binek Hayvan Türleri

Yük ve Binek Hayvan Türü	Sayı (Re's)	Hayvan Sahibi Hane
Merkeb	21	19
Kısraak	4	4
Toplam	25	

2.2. Arazi Dağılımı ve Toprak Kullanımı

Ahmedadil köyüne ait 16287 numaralı temettuat defterindeki kayıtlara göre, üzerinde tarımsal üretim faaliyetinde bulunulan toplam 175 dönüm ekilebilir arazi olduğu anlaşılmaktadır. Kayıtlardan köydeki 36 hane sahibinden 11'inin buğday, arpa, burçak, çavdar, nohut ve mercimek tarımı üzerine zirai faaliyette bulunduğu anlaşılmaktadır. 19 hane sahibinin ise bahçecilik faaliyetinden gelir elde ettiği görülmektedir. Köyde 16 hane sahibi ise çeşitli nedenlerden dolayı ekili ve dikili tarımsal faaliyette bulunamamaktadır.

Tablo 8: Ekili ve Dikili Tarım Alanlarının Dağılımı

Ekilebilir Arazi Türü	Miktar (Dönüm)	Hane
Mezrû' Tarla	125	11
Gayr-ı mezrû' Tarla	50	5
Bahçe	18	19
Toplam	193	

2.3. Gelirler

2.3.1. Tarım Gelirleri

Ahmedadil köyünde üzerinde ziraî üretim yapılan ekili ve dikili tarım arazilerine sahip olan hane sahiplerinin tamamının gelir elde ettiği kayıtlardan anlaşılmaktadır. Buna göre, ekili (tarla) tarım alanları 175 dönüm olup toplamda 5.305 kuruş hâsılat sağlanmıştır. Dikili alan olan 18 dönüm bahçe arazilerinden ise toplamda 2.062 kuruş gelir elde edilmiştir. Ekili ve dikili tarım arazilerinden toplamda elde edilen gelir ise

Tablo 9: Ekili ve Dikili Tarım Alanlarının Hâsılatı

Ekilebilir Arazi Türü	Miktar (Kuruş)	Miktar (Dönüm)
Mezrû' Tarla	5.305	125
Gayr-ı mezrû' Tarla	-	50
Bahçe	2.062	18
Toplam	7.367	193

Ahmedadil köyüne ait 16287 numaralı temettuat defterindeki kayıtlardan vergi ödemekle yükümlü hane sahiplerinden tahsil edilen hububat öşrü verilerinden köyde üretilen hububatların ne tür ve miktarda olduğu da tespit edilmiştir. Zirâî vergilerden biri olan öşür vergisi bölgelere göre farklılık göstermekte olup her ürün üzerinden % 10 oranında tahsil edilmektedir (Tabakoğlu, 2007, s. 101).

Tablo 10: Üretilen Toplam Hububat Miktarı

Hububatın Türü	Kile ⁴	Kile x 10	Kg.
Hınta (Buğday)	26,5	265	6.798
Şa'ir (Arpa)	21,5	215	4.783
Toplam	48	480	11.581

2.3.2. Hayvancılık Gelirleri

Ahmedadil köyüne ait 16287 numaralı temettuat defterindeki kayıtlardan öğrendiğimiz kadarıyla Ahmedadil'deki hane sahiplerinin hayvancılık faaliyetlerinden toplam 1053 kuruş hâsılat sağlamışlardır. Köydeki hayvancılık gelirlerini küçükbaş, büyükbaş ve yük-binek hayvanları olarak üç grupta değerlendirebiliriz.

Tablo 11: Hayvancılık Gelirleri Dağılımı

Hayvan Türü	Gelir Miktarı (Kuruş)	Hayvan Sahibi Hane
Küçükbaş	499	6
Büyükbaş	384	14
Yük-Binek	290	21
Toplam	1.173	

Tablo 11'deki verilerden anlaşılacağı üzere Ahmedadil köyünde hayvancılık gelirlerinde ilk sırada 499 kuruş ile küçükbaş hayvanlar gelmektedir. İkinci sırada 384 kuruş gelir ile büyükbaş hayvanlar gelirken üçüncü sırayı 290 kuruş ile yük-binek hayvanları almaktadır. Bu üç gruptaki hayvanları elinde bulunduran hane sahipleri toplamda 1.173 kuruş gelir elde etmişlerdir.

2.3.3. Meslek Gelirleri

Ahmedadil'e ait 16287 numaralı temettuat defterindeki kayıtlara göre köyde ikamet eden hane sahipleri meslek gelirlerinden toplam 1.534 kuruş gelir elde etmişlerdir. Bu toplam meblağa temettuat defterine meslek olarak kaydedilen imamlık, amelelik, hizmetkârlık ve çobanlık gibi meslekler dâhil edilmiştir. 36 haneli Ahmedadil köyündeki hane sahiplerinden 11 tanesi ise "ziraatçı" olarak kaydedilmiştir. Ancak bu grupta olan hane sahiplerinin meslek gelirleri bu kısma dâhil edilmemiştir. Buna göre;

Ahmedadil köyünün 12 numaralı hanesinde ikamet etmekte olan İmam Halil Efendi köyün imamlık vazifesini yerine getirmekte olup imamlık geliri yıllık toplam 130 kuruştur (BOA, ML.VRD.TMT.D, 16287, s. 4).

⁴ Çalışmamızda bu türden hesaplamalar yapılırken buğday 1 kile = 25,656 kg; arpa için ise 1 kile = 22,25 kg esas alınmıştır.

Köyün 9, 17, 20, 26, 26, 32 ve 36 numaralı hanelerinde oturan hane sahiplerinin geçimlerini amelelik mesleği ile temin ettikleri ve bu işten toplamda 602 kuruş gelir elde ettikleri anlaşılmaktadır (BOA, ML.VRD.TMT.D, 16287, s. 4-8).

Köyde 11, 21, 24 ve 33 numaralı hanelerde ikamet etmekte olan hane sahipleri ise hizmetkârlık mesleğini icra etmekte olup bu işten elde ettikleri toplam gelir ise 550 kuruştur (BOA, ML.VRD.TMT.D, 16287, s. 4; 6; 8).

Köyün 18 numaralı hanesinde oturan Kadri oğlu İbiş ile 19 numaralı hanesinde oturan Kadri oğlu Hasan çobanlık mesleği ile geçimlerini sağlamakta olup onlar da bu işten toplamda yıllık 252 kuruş gelir elde etmişlerdir (BOA, ML.VRD.TMT.D, 16287, s. 5-6).

Tablo 12: Meslek Gelirleri Dağılımı

Meslek Adı	Kişi Sayısı	Gelir Miktarı (Kuruş)
İmamlık	1	130
Amelelik	6	602
Hizmetkârlık	4	550
Çobanlık	2	252
Toplam	13	1.534

2.4. Vergi-yi Mahsûsa (Giderler)

Vergi-yi mahsûsa, Osmanlı Devleti'nde 1840 yılından itibaren uygulama sahasına konulan ve bazı istisnalar dışında malî durumlarına göre tüm tebaadan alınan bir vergi çeşididir. Tanzimat'ın uygulandığı bölgelerde “tekâlif-i örfiye” olarak da adlandırılan vergilerin tamamı kaldırılarak yerine tevzi' şeklinde tahsil olunacak olan vergi-yi mahsusa (virgü) uygulaması yürürlüğe girmiştir. Vergi-yi mahsûsanın miktarı ise Maliye Nezareti tarafından eyaletler bazında tespit olunmaktaydı. Her eyalette bu miktar önce kazalar daha sonra da mahalle ve köyler arasında paylaştırılmaktaydı (Akkuş, 2017, s. 45). Sonrasında kazanın mülkî amirleri olan müdür ve meclis azaları, nüfusun etnik ve dinî yapısına göre imam, papaz ve kocabaşı gibi yetkililerin de katıldığı toplantıda kasaba ve köylere düşen miktar belirlenir ve nihayetinde de köy ve mahalle düzeyinde halkın malî güçlerine göre paylaştırılmaktaydı (Metin, 2018, s. 200).

Ahmedadil köyüne ait temettuat defterinde “*vergisi*” şeklinde geçen vergi-yi mahsûsa miktarı toplamda 4.684,5 kuruştur. Defterdeki kayıtlardan Ahmedadil'deki en düşük vergi-yi mahsûsa bedeli 16 kuruş, en yüksek ise 489 kuruş olarak tespit olunmuştur. Öyle ki, 20 numaralı hanede kayıtlı olan Kadri oğlu Ali, 34 numaralı hanede kayıtlı olan Emin oğlu Veli ve 35 numaralı hanede kayıtlı olan Emir oğlu Kerim'in merkezî idare tarafından vergi-yi mahsûsa olarak belirlenen en düşük 16 kuruşu ödemekle yükümlü oldukları anlaşılmaktadır. (BOA, ML.VRD.TMT.D, 16287, s. 6; 8; 9). 2 numaralı hanede ikamet eden Halil Çelebi oğlu Ali ve 3 numaralı hanede ikamet eden Köse Kadı oğlu Mehmed Kethüdâ'ya ise köydeki en yüksek vergi-yi mahsusa bedeli olan 489 kuruşu ödemeleri takdir olunmuştur (BOA, ML.VRD.TMT.D, 16287, s. 2).

Tablo 13: Aşar ve Âded-i Ağnam Vergilerinin Dağılımı

Aşar Vergisi ve Âdet-i Ağnâm Vergisi	Miktar (Kuruş)	Hane Sayısı
Aşar Vergisi	820	19
Âded-i Ağnâm	41	7
Toplam	861	

Tablo 13'te de görüldüğü üzere Ahmedadil köyünde hane sahiplerinden ekili-dikili zirai faaliyetler üzerinden alınan aşar vergisi toplamda 820 kuruştur. Hayvanlar üzerinden alınan ağnam vergisi ise toplamda 41 kuruş olarak tespit olunmuştur. Buna göre merkezî idare, Ahmedadil köyündeki vergi yükümlüsü hane sahiplerinden toplamda 861 kuruş vergi tahsil etmiştir.

Tablo 14: Hane Sırasına Göre Toplam Temettuat Miktarları

Hane No	Kişi Adı	Temettuat Toplamı (Kuruş)
1	Musa oğlu Ömer (Ziraatçı)	1.104
2	Halil Çelebi oğlu Ali (Ziraatçı)	1.571
3	Köse Kadı oğlu Mehmed Kethüdâ (Ziraatçı)	1.395
4	Aydınlı oğlu Hüseyin (Ziraatçı)	742
5	Yusuf oğlu Hüseyin (Ziraatçı)	864
6	Aydınlı Seyyid Mehmed (Ziraatçı)	312
7	Miran oğlu Hasan (Ziraatçı)	1.074
8	Mehdi oğlu Ahmed (Ziraatçı)	399
9	Hasan oğlu Seyyid Ali (Amele)	322
10	Aydınlı oğlu Memiş	- Bu kişi hakkında “57 senesi fevt olub emlâk ve eşyasını beytü'l verese taksim olduğu” kaydı düşülmüştür.
11	Köse Kadı oğlu Ali (Hizmetkâr)	150 Bu kişi hakkında “Kezâlik emlâk ve sâiresi olmayub fakat bazı bazı hizmetkârlık ile meşgul olduğu” şeklinde bir kayıt düşülmüştür.
12	İmam Halil Efendi (İmam)	152
13	Köse oğlu Ali (Ziraatçı)	440
14	Mevlûd oğlu Mehmed (Ziraatçı)	742
15	Kilisli oğlu Ali	50 Bu kişi hakkında “Sâkin olduğu hânesinden gayri bir gûna emlâk ve sâiresi olmayub ihtiyar ve ticâretten hâlî olduğundan şunun bunun i'ânesiyle geçinmekte olduğu” şeklinde bir kayıt düşülmüştür.
16	Hızır oğlu İbrahim	50 Bu kişi hakkında “Kezâlik bir şeyi olmadığından başka ihtiyar ve alil olarak şunun bunun i'ânesiyle geçinmekte olduğu” şeklinde kayıt düşülmüştür.
17	Aydınlı oğlu Musa (Amele)	200
18	Kadri oğlu İbiş (Çoban)	150
19	Kadri oğlu Hasan (Çoban)	150
20	Kadri oğlu Ali (Amele)	50
21	Süleyman oğlu Süleyman (Hizmetkâr)	267
22	Aydınlı oğlu Musa	40 Bu kişi hakkında “Kezâlik emlâk ve sâiresi olmadığından başka a'mâ ve ihtiyar olarak ve hem dahi fakir

		<i>olduğundan şunun bunun i'ânesiyle geçinmekde olduğu</i> " kaydı düşülmüştür.
23	Köse Kadı oğlu Osman	40 Bu kişi hakkında " <i>Kezâlik emlâk ve sâiresi olmayub şunun bunun i'ânesiyle geçinmekde olduğu</i> " kaydı düşülmüştür.
24	Ali Çelebi oğlu Mehmed (Hizmetkâr)	140
25	İbiş oğlu Dede	- Bu kişi hakkında " <i>56 senesi vefât bilâ veled-i zekûr ve emlâk ve eşyası yerine taksim olduğu</i> " kaydı düşülmüştür.
26	Musa oğlu Mustafa (Amele)	257
27	Yusuf oğlu Mustafa (Ziraatçı)	256
28	Kerim oğlu Salih	- Bu kişi hakkında " <i>Sâkin olduğu hânesinden gayrı bir günâ emlâk ve arazi ve sâiresi olmadığından başka hizmetkârlığa dahi kudreti olmadığından şunun bunun i'ânesiyle geçinmekde olduğu</i> " kaydı düşülmüştür.
29	Kara Hasan oğlu Hüseyin	40 Bu kişi hakkında " <i>Kezâlik emlâk arazi ve sâiresi olmadığından başka ihtiyar ve alif olarak ticâretten hâli olduğundan şunun bunun i'ânesiyle geçinmekde olduğu</i> " kaydı düşülmüştür.
30	Musa oğlu Mustafa	80 Bu kişi hakkında " <i>An asl Tokat kazasından olub akdemce vergi tahassusunda bu tarafta iskân etmiş ise de 61 senesi hânesiyle vatan-ı asliyesi olan kazaya gittiği</i> " kaydı düşülmüştür.
31	Mehmed oğlu Mustafa	150 Bu kişi hakkında " <i>Bu tarafta hânesinden başka emlaki olmayub 61 senesi Kastamonu'da olmak mülâsebesiyle hânesiyle terk-i vatan ederek Sungur cânibine gitmiş olduğu</i> " kaydı düşülmüştür.
32	Ahmed Çelebi oğlu Ahmed (Amele)	100
33	Mehdi oğlu Ömer (Hizmetkâr)	110
34	Emin oğlu Veli	50 Bu kişi hakkında " <i>Merkûmun emlâk ve sâiresi olmayub 56 senesinden beri asâkir-i tavattun-ı hazret-i şahâneye gitmiş olduğu</i> " kaydı düşülmüştür.
35	Emir oğlu Kerim	- Bu kişi hakkında " <i>Merkûmun emlâk ve sâiresi olmadığından başka Çubukâbâd kazasına teehhülen gitmiş olduğu</i> " kaydı düşülmüştür.
36	Aydınlı oğlu Hasan (Amele)	155
TOPLAM		11.602

Tablo 14'teki verilerden de anlaşılacağı üzere Ahmedadil köyündeki vergi yükümlüsü hane sahiplerinin yıllık toplam temettuat miktarı 11.602 kuruştur. Bu kayıtlara göre en fazla gelir elde eden kişi 1.395 kuruş ile köyün 3 numaralı hanesinde ikamet eden Köse Kadı oğlu Mehmed Kethüdâ olmuştur (BOA, ML.VRD.TMT.D, 16287, s. 2). En az gelire sahip olan hane sahipleri ise yıllık 40 kuruş ile köyde 22 numaralı hanede ikamet eden Aydınli oğlu Musa ve 23 numaralı hanede ikamet eden Köse Kadı oğlu Osman olmuşlardır (BOA, ML.VRD.TMT.D, 16287, s. 6).

Sonuç ve Değerlendirme

Temettuat sayımlarının yapıldığı H. 1260-61/M. 1844-1845 yıllarında Osmanlı idarî taksimatında Ankara'nın Kalecik kazasına bağlı köylerden birisi olan Ahmedadil, günümüzde Ankara'nın Akyurt ilçesine bağlı olan bir mahalledir. H. 1260-61/M. 1844-45 tarihli ve 16287 numaralı temettuat defterindeki kayıtlara göre, Ahmedadil köyünün sosyal ve ekonomik yapısı köyde yaşayan hane sahiplerinin ana geçim kaynağını da oluşturan tarım, hayvancılık ve ticarete dayanmaktadır. Köyün zirai üretiminin büyük bir kısmını ise ekili ve dikili tarım arazileri oluşturmaktadır. Ekili tarım arazilerinde buğday, arpa, burçak, çavdar, nohut ve mercimek üretiminde bulunulurken dikili tarım alanlarında ise bahçecilik faaliyetinde bulunmaktadır.

Köydeki hayvancılık faaliyetleri değerlendirildiğinde; Ahmedadil'de toplam 225 hayvan olduğu kayıtlardan anlaşılmaktadır. Bunlardan 148 adedi küçükbaş, 52 adedi büyükbaş ve 25 adedi ise yük-binek hayvanıdır. Köydeki hayvanların hane sahiplerine göre dağılımına bakıldığında; 148 adet küçükbaş hayvandan 15 adet ganem 2 hane sahibinin, 24 adet sağmal ganem 3 hane sahibinin, 48 adet tiftik keçi 6 hane sahibinin, 26 adet kuzu 4 hane sahibinin ve 35 adet oğlak da 5 hane sahibinin elinde bulunmaktadır. 52 adet büyükbaş hayvandan 17 adet sağmal inek 14 hane sahibinin, 5 adet camuş 3 hane sahibinin, 6 adet camuş ineği 5 hane sahibinin, 4 adet öküz 2 hane sahibinin, 2 adet camuş öküzü 1 hane sahibinin, 2 adet koşu öküzü 1 hane sahibinin, 14 adet karasığır öküzü 7 hane sahibinin ve 2 adet düğe ise 1 hane sahibinin elinde olduğu görülmektedir. 25 adet yük-binek hayvanından 21 adet merkeb (eşek) 19 hane sahibinin ve 4 adet kısrağ da 4 hane sahibinin elinde bulunmaktadır.

Köydeki meslekî örgütlenmeye bakıldığında, Ahmedadil'de yaşayan 36 vergi yükümlüsü hane sahibinden 11'i ziraatçı (çiftçi) olup geriye kalan hane sahiplerinden 6'sı amelelik, 4'ü hizmetkârlık, 2'si çobanlık ve 1'i de imamlık mesleği ile geçimini sağlamaktadır. 12 hane sahibinin ise çeşitli nedenlerden dolayı meslek bilgisine yer verilmemiştir.

Ahmedadil köyündeki hane sahiplerinin çoğunluğu bir şekilde gelir elde etmektedir. Köydeki hane sahiplerinin yıllık toplam geliri 10.074 kuruş olup bu meblağın 7.367 kuruşu tarım, 1.534 kuruşu meslek ve 1.173 kuruşu ise hayvancılık gelirlerinden elde edilmiştir. Hane sahiplerinin toplam gelirleri içerisinde birinci sırada tarım gelirleri gelmektedir. 175 dönüm ekili, 18 dönüm dikili tarım arazisi olan Ahmedadil köyünde bu arazilerden elde edilen gelir miktarı toplamda 7.367 kuruştur. Bu meblağ köyün toplam gelirlerinin %73,13'ünü oluşturmaktadır. Bu sonuç gösteriyor ki, Ahmedadil köyünde tarıma dayalı ekonomi ilk sırada gelmektedir. İkinci sırada hane sahiplerinin mesleklerinden elde ettikleri gelirler gelmekte olup bu miktar ise toplamda 1.534 kuruştur. Bu meblağ ise köyün toplam gelirlerinin %15,22'sini oluşturmaktadır. Üçüncü sırada ise 1.173 kuruş ile hayvancılık gelirleri gelmektedir. Toplam gelirler içerisinde hayvancılık gelirlerinin oranı ise %11,65'tir.

Temettuat sayımlarının yapıldığı Osmanlı coğrafyasının tamamında olduğu gibi Ahmedadil köyünde de hane sahiplerinden vergi-yi mahsûsa, aşar ve âded-i ağnam adı altında

üç tür vergi tahsil edildiği kayıtlardan anlaşılmaktadır. Köyde H. 1260-61/M. 1844-45 yılında hane sahiplerinin devlete ödemekle yükümlü olduğu aşar ve âded-i ağnam vergilerinin toplamı 861 kuruştur. Vergi-yi mahsûsa bedeli ise 4.684,5 kuruştur. Toplam 5.545,5 kuruş olan verginin %84,47'si vergi-yi mahsûsa, %14,79'u aşar ve %0,74'ü ise âded-i ağnam vergisidir. Köydeki hane sahiplerinin yıllık temettuat miktarının ise toplamda 11.602 kuruş olduğu görülmektedir.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA).

BOA. ML.VRD.TMT. 16287: 1-17.

Araştırma-İnceleme Eserler

AKKUŞ, Y. (2017). “Osmanlı Maliyesi Literatüründe İhmal Edilmiş Bir Tartışma: Tevzi’ Defterlerinden Vergi-i Mahsûsa’ya Geçiş”. *Tarih Dergisi*. 65: 29-61.

BARKAN, Ö. L. (1953). “Tarihî Demografi Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi”. *Türkiyat Mecmuası*. X:1-53.

BİZBİRLİK, A.-ATAR, Z. (2009). “XIX. Yüzyıl Osmanlı Tarihinde Temettuat Defterleri’nin Yeri: Saruhan Sancağı Mütevellî Çiftliği Temettuat Defteri Örneği”. *SAÜ Fen-Edebiyat Dergisi*. I: 38-57.

DEMİRKOL, K. (2014). “Hamid Sancağı Temettuat Tahriri Masârifât Defteri Üzerine Bir Değerlendirme (1845-1848)”. *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 11: 139-154.

DEVELLİOĞLU, F. (1996). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*. Ankara: Aydın Kitabevi.

GÜRAN, T. (1989). *Tanzimat Döneminde Osmanlı Maliyesi: Bütçeler ve Hazine Hesapları (1841-1861)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

KESTELLİ, R. N. (2004). *Resimli Türkçe Kamus*. (Haz. Recep Toparlı vd.). Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.

KIZILKAN, A.Ö. (2012). “Osmanlı Vergi Düzeninde Temettuat Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme”. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 20: 57-66.

KÜTÜKOĞLU, M. S. (1995). “Osmanlı Sosyal ve İktisadî Tarihi Kaynaklarından Temettü Defterleri”. *Belleten*. LIX/225: 395-412.

METİN, R. (2018). “1260-61/1844-45 Temettuat Kayıtları Işığında Tatlıcak Köyünün Sosyal ve Ekonomik Yapısı”. *History Studies*. 10/9: 189-205.

ÖNER, E. (2005). *Osmanlı İmparatorluğu ve Cumhuriyet Döneminde Mali İdare*. Ankara: Maliye Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Başkanlığı Yayınları.

ÖZTÜRK, S. (2003). “Türkiye’de Temettuat Çalışmaları”. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*. 1/1: 287-304.

- PAKALIN, M. Z. (1983). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, I.* İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- SAYIN, A. V. (1999). *Tekâlif Kavâidi (Osmanlı Vergi Sistemi)*. Ankara: T.C Maliye Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, Yayınları.
- YÜKÇÜ, S., FİDANCI, N., SOYSAL U. (2014). "Osmanlı Devleti'nde Temettuat Defterleri'nin Önemi ve Vergisel Açıdan Değerlendirilmesi: Tire Kazası Örneği". *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*. 7: 170-199.